

XIII Konferencja z cyklu:
„Aktualia i perspektywy gospodarki surowcami mineralnymi”,
Zakopane wrzesień, Sympozja i Konferencje nr 60.
Wyd. Instytutu GSMiE PAN. Kraków 2003, s. 13–18.

Wiesław BLASCHKE*

GÓRNICCTWO WĘGLA KAMIENNEGO W POLSCE W ŚWIETLE PRZYSTĄPIENIA DO UNII EUROPEJSKIEJ

Wprowadzenie

W warunkach gospodarki rynkowej nie mogą funkcjonować deficytowe przedsiębiorstwa. Muszą one upaść (być zlikwidowane), lub też uzyskać pomoc na pokrycie powstających strat. To oczywiste stwierdzenie nie jest niestety dostatecznie rozumiane w kręgach decydentów krajowego górnictwa węgla kamiennego. W Programie Restrukturyzacji Górnictwa przewiduje się, że wyniki na tzw. pozostałej działalności operacyjnej oraz na operacjach finansowych będą w całym okresie 2003 – 2006 ujemne; przewiduje się także, że w latach 2003 – 2007 prowadzi się będzie oddłużanie sektora w wyniku restrukturyzacji finansowej. Powstaje pytanie czy po przystąpieniu do Unii działalność taka będzie prawnie możliwa. Prawdopodobnie nie, gdyż jest to rodzaj pomocy dla kopalń (spółek, branży), a w ramach prawnych stosowania pomocy dla przemysłu węglowego na każdą formę pomocy zgodę musi udzielić Komisja (UE). Trudno sobie wyobrazić, że wyrażenie zgody będzie można otrzymać gdy tego rodzaju pomoc odbywać się będzie kosztem innych niż właściciel podmiotów. Problem udzielania pomocy kopalniom poprzez oddłużanie (zgodnie z obecnymi krajowymi uregulowaniami prawnymi) oraz poprzez generowanie zobowiązań będzie prawdopodobnie po 1 maja 2004 roku niemożliwe – przynajmniej w tej formie jak to jest aktualnie planowane w Programie, czy też stosowane w praktyce. Niezbędne są jednak, w tym zakresie, szczegółowe analizy prawa unijnego.

Kopalnie węgla kamiennego są obecnie zgrupowane w trzech spółkach węglowych (Kompania Węglowa S.A., Katowicki Holding Węglowy S.A., Jastrzębska Spółka Węglowa), w dwóch spółkach restrukturyzacyjnych (kopalnie likwidowane). Funkcjonują także samodzielne kopalnie: Budryk, Bogdanka, Sobieski-Jaworzno oraz prywatna kopalnia Siltech Sp. z o.o. Łącznie, bez kopalń likwidowanych, jest to czterdzieści jeden kopalń (czterdzieści trzy jednostki produkcyjne: dwie kopalnie posiadają po dwa tzw. Ruchy I i II). W spółkach restrukturyzacyjnych likwidowanych jest 15

* prof. dr hab. . inż., Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Zakład Ekonomiki i Badań Rynku Paliwowo-Energetycznego, Kraków

kopalń – w tym kilka połączonych grup byłych kopalń lub zakładów górniczych. Zgodnie z ramami prawnymi Unii pomoc otrzymywać mogą: jednostki produkcyjne lub grupy jednostek produkcyjnych (na utrzymanie dostępu do zasobów) oraz jednostki produkcyjne (na redukcję działalności). Wnioski o zgodę na przyznanie pomocy opracowuje się dla jednostek produkcyjnych, a nie łącznie dla spółki czy całej branży.

Rentowność kopalń węgla kamiennego

W świetle przepisów unijnych, dotyczących funkcjonowania kopalń w warunkach wspólnego rynku, należy (do 1.05.2004) krajowe czynne kopalnie podzielić na kopalnie rentowne i na kopalnie nierentowne. Podział ten jest o tyle istotny, że tylko kopalnie nierentowne na pokrycie strat będą potrzebowały pomocy w wysokości koniecznej dla ich dalszego istnienia. Należy więc jak najszybciej określić rentowność każdej, używając nomenklatury UE, jednostki produkcyjnej. Jest to niezbędne gdyż obecnie stosowane kryteria rentowności, oparte na tzw. kosztach jednostkowych sprzedanego węgla, utracą sens (o ile kiedykolwiek go miały) po wstąpieniu do Unii Europejskiej. Jednostkowe koszty sprzedaży to tylko część kosztów jakie ponosi kopalnia i są one obliczane tylko dla sprzedanego (a nie dla całości wyprodukowanego) węgla. Inne koszty, takie jak koszty finansowe, koszty pozaoperacyjne i tzw. pozostałe koszty operacyjne, nie są w tym rachunku uwzględniane. Kopalnia rentowna to jednak tylko taka kopalnia, w której wszystkie wydatki pokrywane są wpływami. To truizm, ale w świetle obecnej praktyki określania rentowności kopalń na podstawie tylko części ponoszonych wydatków, konieczny do przypomnienia.

Rentowność kopalń należy najlepiej obliczać wg wzorów formularzy unijnych - podanych jako wzorcowe w Decyzji Komisji z 17 października 2002 roku ustanawiającej wspólne ramy przekazywania informacji potrzebnych do zastosowania Rozporządzenia Rady nr 1407/2002 (z dnia 23.07.2002) o pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej nie będą już potrzebne optymistyczne (aczkolwiek nieprawdziwe) informacje o kondycji ekonomicznej górnictwa węgla kamiennego. Tylko wiarygodne dane o rentowności poszczególnych jednostek produkcyjnych, a właściwie prawidłowo wyliczone straty (upoważniające do starań o uzyskanie pomocy), będą podstawą do przygotowania stosownych wniosków pomocowych. Rzetelne dane (weryfikowane zresztą przez Komisję (UE) zgodnie z przyjętymi procedurami) przesądzą o dalszym istnieniu każdej kopalni (jednostki produkcyjnej).

Pomoc publiczna dla kopalń węgla kamiennego

Kopalnie, dla których prawidłowy rachunek rentowności wykaże, że mogą dalej funkcjonować w warunkach rynkowych nie będą musiały starać się o pomoc i w zasadzie nie będą nas interesować z punktu widzenia przepisów pomocowych Unii Europejskiej. Wyjątkiem mogą być te kopalnie, które zostaną zaliczone do kopalń gwarantujących dostęp do zasobów, i aby ten dostęp był możliwy przez długie lata potrzebować będą pomocy na tzw. wstępne inwestycje. Z punktu widzenia polityki społecznej w branży należałoby tu dodać, że korzystniejsze będzie wyznaczenie kopalń gwarantujących dostęp do zasobów spośród kopalń nierentownych, ale o najmniejszych stratach i oczywiście największych zasobach.

Zgodnie z aktualną polityką Unii Europejskiej, dotyczącej roli własnego (wspólnotowego) węgla kamiennego w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego, należy kopalnie nierentowne podzielić na dwie grupy: na grupę kopalń nierentownych ale zabezpieczających wg państwowego planu utrzymanie dostępu do zasobów i na grupę kopalń nierentownych redukujących działalność (ta grupa kopalń włączona zostanie do planu likwidacji). Podział na te dwie grupy musi być więc dokładnie przemyślany, gdyż po opracowaniu i zatwierdzeniu przez Komisję (UE) państwowego planu dostępu do zasobów prawdopodobnie nie będzie później możliwe przenoszenie kopalń z grupy do grupy.

Kopalnie nierentowne z grupy zabezpieczających dostęp do zasobów będą mogły uzyskiwać pomoc na bieżącą produkcję lub na wstępne inwestycje (łączenie tytułów pomocowych jest niemożliwe).

Kopalnie nierentowne, które nie znajdują się w programie utrzymania dostępu do zasobów i znajdują się w planie likwidacji będą mogły uzyskać pomoc na pokrycie strat na bieżącej działalności. Likwidacja będzie jednak musiała być zakończona (w myśl regulacji unijnych) do końca grudnia 2007 roku.

Rachunek rentowności to porównanie wydatków z wpływami. W formularzach unijnych podaje się przychody ze sprzedaży węgla (ilość sprzedanego węgla przeliczana jest na tony paliwa umownego – 29,302 GJ/t) na rok odniesienia oraz na rok prognozowany w układzie prognoza – dane rzeczywiste. Należy tu przypomnieć, że ceny węgla (dla kopalń wymagających pomocy) nie są ustalane dowolnie (w wyniku negocjacji) lecz wynikają z tzw. przeważających warunków cenowych na rynkach międzynarodowych. Przy zapisie w Rozporządzeniu, że wspomagane kopalnie nie mogą nieuczciwie konkurować z węglem importowanym z krajów trzecich, ustalone (co prawda negocjacyjnie) ceny będą w gruncie rzeczy cenami na poziomie importowanego, ekwiwalentnego jakościowo, węgla. Będą więc czymś w rodzaju parytetu importowego. Ceny te podają Biuletyny Komisji (UE) lub np. w W. Brytanii podaje je specjalny zespół i to dla każdego zawieranego kontraktu kupna/sprzedaży.

Jak z powyższego wynika rachunek rentowności dla polskich kopalń będzie musiał być przeprowadzony w oparciu o ceny tzw. parytetu importowego, a nie jak to się dotychczas oblicza o uzyskane, na wewnętrznym rynku węglowym, ceny. Konkludując – dotychczasowe rachunki rentowności kopalń są całkowicie nieprzystosowane do określania możliwości funkcjonowania kopalń po wstąpieniu do Unii Europejskiej.

Rozporządzenie Rady (UE) precyzuje także, które kopalnie mogą starać się o pomoc na pokrycie strat. Są to kopalnie dostarczające węgiel na potrzeby produkcji energii elektrycznej (elektrownie i elektrociepłownie) i kopalnie dostarczające węgiel do produkcji koksu lub węgiel do technologii PCI (wtrysku pyłu węglowego do wielkich pieców). Unia w Rozporządzeniu Rady nie przewiduje możliwości udzielenia pomocy dla kopalń produkujących węgiel dla innych odbiorców (ciepłownie, cementownie, prywatni użytkownicy itd.). Ograniczenia te należy więc uwzględnić w planach restrukturyzacyjnych górnictwa węgla kamiennego. Rynek ten, nazywany w statystykach górnictwa – pozostali odbiorcy, powinni więc zaopatrywać kopalnie rentowne. Może też okazać się, że ceny węgla przeznaczonego dla tego segmentu rynku będą musiały być wyższe (aby pokryć koszty pozyskania węgla) niż ceny tzw. parytetu importowego. Wpływ na poziom cen będzie też mieć odległość transportu węgla pomiędzy kopalniami (lub portami) a użytkownikami. Użytkownik, płacąc cenę węgla powiększoną o koszty transportu i marżę, wybierze zawsze tańszego dostawcę węgla. Wydaje się konieczne aby tego rodzaju symulacje przeprowadzić przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

Problem funkcjonowania kopalń rentownych, po przystąpieniu do Unii, jest stosunkowo prostym zagadnieniem, choć dla nich też powinna być opracowana odpowiednia polityka państwa. Chodzi tu głównie o określenie cen zbytu węgla i segmentów rynku.

Problem funkcjonowania kopalń nierentownych będzie zależał od polityki państwa, które będzie musiało dla ich dalszego istnienia przewidzieć w budżecie środki pomocowe, a także będzie chciało wystąpić do Komisji (UE) z wnioskiem o udzielenie zgody na zastosowanie przepisów pomocowych Wspólnoty. Aby móc zorientować się czy państwo będzie stać na pomoc dla górnictwa muszą być wykonane odpowiednie symulacje, i to kopalnia po kopalni. Dla górnictwa węgla kamiennego nie przewidziano, w negocjacjach przedakcesyjnych, żadnych okresów przejściowych. Mogłoby to oznaczać założenie w polityce państwa, że po przystąpieniu Polski do Unii (1.05.2004 r.) pozostaną tylko kopalnie rentowne, lub też że Polska akceptuje warunki pomocowe Unii, zabezpiecza środki finansowe i w stosownym czasie wystąpi do Komisji (UE) o zgodę na udzielanie kopalniom pomocy.

Podsumowanie

Analizując przepisy pomocowe Unii Europejskiej; analizując krajowe przepisy pomocowe dla przedsiębiorstw (wydane w 2002 roku); analizując Programy Restrukturyzacji Górnictwa; stwierdzając brak wytypowanej niezależnej jednostki, która mogłaby przeprowadzić obiektywne rachunki rentowności oraz przeprowadzić niezbędne dla polityki państwa symulacje nasuwa się

wniosek, że w zakresie funkcjonowania górnictwa węgla kamiennego powstała luka programowa, która może uniemożliwić działalność kopalń po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Liczne sygnały, kierowane do decydentów w latach ubiegłych (publikacje, konferencje, przekazywane imiennie materiały), nie odniosły skutku. Brak jest (jak dotychczas) działań i decyzji, które pozwoliłyby na opracowanie polityki państwa w stosunku do górnictwa węgla kamiennego po przystąpieniu naszego kraju do Wspólnoty. Opublikowany w styczniu Program Restrukturyzacji, nie uwzględniający realiów i zasad funkcjonowania górnictwa w krajach Unii Europejskiej, nie będzie mógł być podstawą działań w stosunku do górnictwa węgla kamiennego po 1 maja 2004 roku.

— ● —

- [1] Rozporządzenie Rady (UE) nr 1407/2002 dotyczące pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities, L. 205, 2.08.2002.
- [2] Decyzja Komisji ustanawiająca wspólne ramy przekazywania informacji potrzebnych do zastosowania Rozporządzenia Rady nr 1407/2002 o pomocy państwa dla przemysłu węglowego. Official Journal of the European Communities. No C(2002) 3783 – 5.11.2002.
- [3] Blaschke W., Borkowski Z. — Górnictwo węgla kamiennego w Polsce w świetle nowej Regulacji Rady UE dotyczącej pomocy państwa dla przemysłu węglowego po wygaśnięciu traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali. Materiały XVI Konferencji „Zagadnienia surowców energetycznych w gospodarce krajowej”. Zakopane. Sympozja i Konferencje nr 57. Wyd. Instytutu GSMiE PAN. Kraków, 2002.
- [4] Blaschke W. — Przepisy pomocowe dla górnictwa w Unii Europejskiej a reforma górnictwa węgla kamiennego w Polsce. Materiały Konferencji „Górnictwo 2002”. SITG ZO Kraków. Wyd. Instytut GSMiE PAN. Kraków, 2002.
- [5] Blaschke W. — Problemy dostosowania polskiego górnictwa węgla kamiennego do zasad Regulacji Rady Unii Europejskiej. Materiały V Forum Górniczego „Problemy krajowej gospodarki paliwowo-energetycznej”. ZG SITG, ZG SNTiTPNiG, OZW SEP. Katowice, 2002.

HARD COAL MINING INDUSTRY IN POLAND IN THE LIGHT OF POLISH ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Abstract

Poland will join the EU on 1st of May 2004. Since that time the Polish mining industry will have to function in conformity with Council Regulations and Commission Decisions of the EC. The basic problems concerning adjusting of mining industry to the EU rules are described in the paper. The attention is paid to the problems of mines profitability, costs calculation and pricing methods. The position of unprofitable mines is described and the possibilities of their further functioning are shown. The statement is done that the process of adjustment of Polish mining industry to functioning in new conditions is delayed.